

projectmakelaar. Het 'project' als instrumentele tekst functioneert niet meer in de eerste plaats in het verlengde van het te realiseren werkstuk, maar in de meta-functie van de beïnvloeding van de project-makelaar. Het verschuift van een praktisch naar een retorisch instrument; het is er niet langer om het werkproces te begeleiden, maar om de beoordeling te sturen en zo de quotering, de rangorde, de evaluatie binnen te halen.

Het project vervangt zo het oude 'dossier'. Een dossier bevat informatie. Zijn kracht hing af van het gehalte van de informatie, van de controleerbaarheid ervan. Het dossier moet beoordeeld kunnen worden; het project moet de beoordelaar overtuigen. Verschuiving van rol, accent, activiteit. Zich laten overtuigen is iets anders dan beoordelen.

★

Het project is het nieuwe strategische kruispunt voor een aantal cruciale transacties in de cultuur. Het project – eerder dan het uiteindelijke werkstuk – bepaalt. Het project is de pasmunt; niet het meesterwerk dat onaangekondigd en spectaculair het meesterschap openbaart.

Het project reorganiseert het cruciale maatschappelijke bedrijf van de beoordeling. Men beoordeelt iets anders, men beoordeelt op een andere manier. Zo plaatst men de te beoordelen aanvrager (van een hypothecaire lening, een eindquotering, een subsidie, een huwelijksaanvraag, een therapie enz.) in een centrale, actieve positie. Hij wordt sterk betrokken bij de behandeling van zijn dossier; daarin zit immers zijn project. Een goede zaak? Misschien, misschien ook niet.

Ik vraag me af: waarom geeft de beoordelaar zoveel uit handen? Waarom laat hij de aanvrager meepraten? Waarom beloont hij al voor het werkstuk er ligt? Waarom vertrouwt hij op intenties, prognoses, prospecties? Waarom laat hij de aanvrager zo diep doordringen in het geheim van zijn intieme deliberaties? Waarom doet hij alsof zijn oordeel in samenspraak kan geformuleerd worden?

Het project is minder het instrument van de aanvrager dan dat van de makelaar. De problemen van de aanvrager zijn kinderspel vergeleken met de problemen van de makelaar. Immers, diens referentiekader is zoek. Hij weet niet meer hoe te beoordelen. Het referentiekader is wezenlijk onduidelijk geworden. Door de te beoordelen aanvrager niet meer om een dossier maar om een project te vragen, probeert hij het referentiekader dat hij zelf niet meer heeft, los te krijgen van de aanvrager. De makelaar vraagt hem: 'Geef mij jouw regels van beoordeling' en zegt niet meer: 'dit zijn mijn regels waarop ik jou zal beoordelen.'

Gaf het dossier *facts*, het project genereert de waardeargumenten. De aanvrager moet zichzelf en zijn activiteit rechtvaardigen (hier knoopt het 'project' weer aan bij zijn eerste, utopische betekenis – maar in welk een schamele rol!). Maar de utopie is hier een verkoopsslogan (is dat het 'politiek correcte'?).

Hier kan je ook de onvermijdelijke verving van de kritiek situeren. De projecttekst is als een persdossier voor de kritiek; zijn functie is uitgehold tot echo van het project. Maar vooral, het resultaat zelf is een restfunctie, een epifenomeen van het eigenlijke project. De oude kritiek trad daar op; die plek bezoeken is nu een beetje onwelvoeglijk geworden. Noch realisatie, noch verificatie zijn vandaag cruciaal. Een eufemistische intentie-cultuur maakt van een kritiek oude stijl een vorm van onbeschoutheid.

★

Die instrumentalisering slaat terug op het werk zelf. Het project is meer dan een verpakking die de kern van de zaak – mijn aankoop, huwelijk, werkstuk, productie – ongemoed laat; integendeel. Werk dat als project verdedigd wordt, staat in een nieuwe configuratie.

Het project in de eerste betekenis van het woord is wat men in de fenomenologie de horizon noemt waartegen een betekenis verschijnt. Zin ontstaat vanuit de toekomst. Het project in de tweede betekenis bakent af, tekent uit. Een actieveld, een werkwijze, intellectuele en financiële werkingskosten worden omschreven. In tijd gelimiteerd, geldend onder bepaalde voorwaarden. Zo werkt het project als een overzienbare, calculeerbare operatie. De ongelimiteerde ambitie van het eerste type project ontrekt zich bij definitie aan calculeerbaarheid.

Daarmee is een mogelijk werkstuk wel omschreven, maar tegelijk ook innerlijk gelimiteerd. Het is geen utopisch project meer. De horizon die in een existentiële lectuur van het menselijk handelen de nooit lokaliseerbare, maar cruciale dimensie gaf aan handelen is hier vernauwd tot een overzienbaar territorium, een label, een handelskenmerk, een formule. Het project is zo een pragmatische praxis geworden, in een beveiligd en tegelijk vernauwd mentaal leven.

Het werk krijgt een tactisch karakter. Het is niet meer ingebed in een ongrijpbare aanspraak op omvattendheid. De plaats van de maker is niet meer ingegeven door iets zo irrationeels als een roeping, maar door iets calculeerbaars als een belegging. Is het project (in de eerste betekenis) de ontkenning van een economische calculus, de tweede betekenis van project toont het ons als essentieel een economische berekening.

Het werkstuk dat vooraf berekend wordt,

is iets anders dan het werkstuk dat onweersstaanbaar geroepen werd. Het eerste situeert zich binnen een veld, het tweede tegenover een horizon. Het eerste is wezenlijk onaangekondigd en is dus een openbaring; het tweede is wezenlijk voorspelbaar en dus deel van de mode.

De kunstenaar komt in een valse positie tegenover zijn eigen werk te staan. Door de kunstenaar mondig te willen hebben, snijdt men wellicht een pad van cruciale onbeslistheid door.

★

Het hedendaagse project is een manier om de bloeding van het uiteindelijk onmotiveerbare project te bezweren.

Controleerbaarheid is voor instellingen een waarde op zich; het maakt communicatie en motivering mogelijk. Overigens, niet de motivatie primeert, maar de motiveerbaarheid. Zo schuift er tussen het werkstuk en de wereld een parasitaire betoog in functie van de controle. Het is een heel leger dat zich rond de logica van het motiverende project heeft genesteld. Een corps van specifieke geletterden die zich als speechschrijvers en -lezers van de cultuur manifesteert.

Aan de ene kant is het oude project als roeping de onderwerping aan een passief moment. Aan de andere kant is datzelfde oude project de grondslag zelf van het willen en dus de humus van een uiterst actieve passiviteit. Met het project in de hedendaagse betekenis zijn we samen met de onderwerping ook de wil kwijt. Immers alleen voor het onberekenbare risico is er wil nodig; voor de berekende uitkomst van de calculus alleen een berekenmachine.

Het project is een poging om het geheim van ieder willen uit te roeien en het tot een geheimloos project te maken. Het project maakt openbaar én is obsceen. Men kan echt niet zeggen wat de ultieme grond is van de eigen wil. Door het toch te zeggen vervreemdt men van wat men wil, ontvreemdt men zelf zijn eigen wil.

★

De roeping – die allesomvattende investering in een wens – is steeds een skandalon; het oude alternatief ervoor heet: opdracht. Maar juist die kan vandaag niet meer geformuleerd worden. De opdracht kanaliseert; zowel het werk als de wil van de roeping. De opdracht bakent af, binnen het kader van een traditie en een collectiviteit. De opdracht is wezenlijk traditioneel, ze heeft haar wortels in een continuïteit van waarden. Opleidingen, ateliers, een consensus maken het mogelijk die opdracht te formuleren en te realiseren.

Het hedendaagse project is een verscho-